

Umělecká tvorba Martiny Skaly v kontextu intencionální literatury

Keywords: Martina Skala, Strado and Varius, Medvídek Kuma: An Extraordinary Journey to the North Pole, My name is Čičák, The Way of the Wacky Hen in Search of Happiness

Klíčová slova: Martina Skala, Strado a Varius, Medvídek Kuma: nevšední putování na severní pól, My name is Čičák, Cesta praštné slepice za štěstím

Abstract

In this article we focus on the artistic work of Martina Skala, a Czech writer living in the United States. We have analysed all of her intentional works published in the Czech Republic: the series of stories about *Strado and Varius* (2002; 2003; 2004; 2005; 2010), the publication of *Medvídek Kuma: An Extraordinary Journey to the North Pole* (2009), the book *My name is Čičák* (2019), and a story called *The Way of the Wacky Hen in Search of Happiness* (2020). We also focused on publications that Skala has only illustrated. The intention of this paper is to fill a void in the critical reflection on Martina Skala's work for children, and thus stimulate further discussion about her potential contribution to the development of contemporary literature for children and young people. We believe that the didactic potential of the analysed works is considerable, both in all aspects related to the consolidation of reading skills in beginning readers, but also in those associated with the beginnings of children's reading (for example, building a relationship with books in pre-readers)

V příspěvku se věnujeme umělecké tvorbě české spisovatelky žijící ve Spojených státech amerických, Martiny Skaly. Analyzovali jsme veškerou její intencionální tvorbu, která byla vydána v České republice: sérii příběhů o *Stradu a Variovi* (2002; 2003; 2004; 2005; 2010) publikaci *Medvídek Kuma: nevšední putování na severní pól* (2009), knihu *My name is Čičák* (2019) a vyprávění s názvem *Cesta praštné slepice za štěstím* (2020). Zaměřili jsme se rovněž na publikace, které Skala pouze ilustrovala. Záměrem příspěvku je zaplnit prázdné místo v kritické reflexi tvorby Martiny Skaly pro děti, a tím podnítit další diskusi o jejím možném přínosu pro rozvoj současné literatury pro děti a mládež. Domníváme se, že didaktický potenciál analy-

zovaných děl je značný, a to v rámci všech aspektů souvisejících s upevněním dovednosti čtení u začínajících čtenářů, ale i v těch spjatých s počátky dětského čtenářství (například budování vztahu ke knize u předčtenářů).

1. Úvod

Cílem příspěvku je poukázat na uměleckou hodnotu intencionální tvorby Martiny Skaly, české autorky, jež v současné době žije v Kalifornii ve Spojených státech amerických. Přelom v její profesní kariéře nastal v okamžiku, kdy se jí naskytla možnost spolupracovat jako výtvarnice¹ při tvorbě filmů. Začátek její literární tvorby náleží do doby, kdy žila ve Francii: v této době vyšel první díl ze série vyprávění o *Stradu a Variovi*² publikace vyšla v češtině a byla přeložena do dalších pěti jazyků. (Reissner 2011) V článku se věnujeme celému spektru umělecké tvorby Martiny Skaly určené dětem, a to jak v oblasti literární, tak výtvarné. Studie je strukturována chronologicky, a to podle roku vydání Skaliných autorských publikací. Všimáme si jednak narativní roviny vyprávění, ale vzhledem k tomu, že výtvarná složka publikací pro nejmenší čtenáře či nečtenáře je v publikacích pro ně určených stěžejní³, poukazujeme i na roli výtvarné složky uplatňované v jejich knihách.

¹ „Jejím prvním vstupem do světa kinematografie byla participace na snímku režiséra Philipa Kaufmana *Nesnesitelná lehkost bytí*, natáčeném podle stejnojmenného románu Milana Kundery. Poté Skala získala místo u Pierra Guffroya, mimo jiné výtvarníka několika Buñuelových filmů a architekta snímku Jeana Cocteaua *Orfeova závěť*; působila u něj osm let jako asistentka. Coby filmová výtvarnice se v tomto období podílela na tvorbě filmů Miloše Formana, Romana Polanského a Henriho Verneuilu.“ (Reissner 2011, s. 140).

² V roce 2002 získala za tuto knihu ocenění *Suk, Zlatou stuhu* a o rok později *Magnesii Literu*. Tato kniha rovněž obdržela třetí místo v kategorii literatury pro mládež v soutěži *Nejkrásnější česká kniha*.

³ Reissner (2011) dodává, že k významovému vyrovnání dvou základních složek knihy, tedy literární a esteticko-výtvarné) začalo docházet v kontextu české literatury pro děti a mládež od 60. let 20. století.

V příspěvku se mimo jiné snažíme implicitně poukázat na možný přínos knih Martiny Skaly pro rozvoj čtenářství dětí nebo v souvislosti s rozvojem čtenářské pregramotnosti. Není naším cílem explikovat možnosti integrace analyzovaných děl do výchovně-vzdělávacího procesu na různých stupních vzdělávání, pramenícího zejména z interdisciplinarit těchto děl a z přesahu k různým estetickovýchovným oborům, ale primárně komplexně představit intencionální tvorbu Martiny Skaly. Daným postupem se snažíme zaplnit určitou mezeru v kritické recepci těchto knih nejen v českém prostředí. Naše tvrzení lze doložit tím, že jsme doposud nenalezli větší množství odborných článků, v nichž by byla kriticky kontextuálně recipována autorčina tvorba. Martina Skala poskytla několik rozhovorů pro periodika, která ale nejsou odborně specificky zaměřena na literaturu či literaturu pro děti a mládež (například pro *Instinkt*, *Týden* či *Reflex*). Je možné, že daná skutečnost je zapříčiněna tím, že Martina Skala žije mimo Českou republiku (i když určitým limitem tohoto argumentu je současné propojení světa prostřednictvím různých online platforem). Na tomto místě považujeme za důležité podotknout, že sporadické odborné reakce na tvorbu Martiny Skaly jsou dvojího druhu: jeden okruh je tvořen reakcemi na publikace, které Martina Skala i ilustrovala (její autorské knihy), druhý okruh posudků souvisí s její výtvarnou činností.

Ačkoliv jsou některé její publikace staršího data vzniku, jsme přesvědčeni, že ani počet recenzí jejích knih není dostačující, a to zejména v souvislosti s množstvím v současné době vydávaných děl pro děti. Umělecká hodnota některých z aktuálně vycházejících publikací pro děti a mládež podle našeho názoru nedosahuje takové úrovně, aby byly naplněny základní předpoklady tohoto okruhu literárních textů, tedy rozvíjet čtenářství žáků, poukázat na čtení jakožto možnost trávení volného času, pěstovat u nejmladších čtenářů schopnost rozeznat literaturu uměleckou a populární (masovou) nebo tříbit estetický vkus předčtenářů či začínajících čtenářů. Domníváme se, že jedním z účelů recenzí v odborných publikacích či na specificky orientovaných webových stránkách je právě pomoci recipientům zorientovat se v aktuálně vydávaných publikacích a určitým způsobem sdělit potenciál

ním čtenářům, zda daná kniha disponuje adekvátní uměleckou hodnotou.

2. Metodologie analýzy

Analyzovali jsme veškerá intencionální díla Martiny Skaly, která vyšla v České republice. Jedná se o sérii příběhů o *Stradu a Variovi* (2002, 2003, 2004, 2005, 2010), publikaci *Medvídek Kuma: nevšední putování na severní pól* (2009), knihu *My name is Čičák* (2019) a vyprávění s názvem *Cesta praštěné slepice za štěstím* (2020). Stručně zmiňujeme i intencionální publikace, které Skala pouze ilustrovala. U publikace *Strado a Varius: Sonáta pro vajíčko* (2010), která je upraveným vydáním prvních dvou příběhů z dané série, tedy *Strado a Varius* (2002) a *Strado a Varius aneb Setkání s Mozartem* (2003), rovněž prezentujeme některé změny, ke kterým došlo zejména ve využití jazykových prostředků.

3. Vstup Martiny Skaly do literatury: Strado a Varius

Martina Skala vstoupila do tvorby pro děti a mládež publikací s názvem *Strado a Varius* (2002). Jedná se o první díl ze série příběhů o Stradu a Variovi. Varius při vycházce nalezne vajíčko, ze kterého se vyklubou housle Strado. Prostor, ve kterém se úvodní scéna odehrává, určitým způsobem poukazuje na město, které je mnohými považováno za centrum kultury, vzdělanosti, estetičnosti. Ani Variovo povolání není zvoleno náhodně; je základním kamenem pro příběhy, které stojí v centru dalších pokračování. Sérii o Stradu a Variovi lze žánrově vymezit jako autorskou pohádku: mezi základní znaky patří nadpřirozenost (hudební nástroje hovoří), prostor je konkrétně vymezený, příběh obsahuje myšlenku vztahující se k hodnotám⁴, které většina lidí považuje za chtěné a žádoucí a se kterými se setkáme typicky v pohád-

⁴ Dané lze doložit například výrokem, který ke Stradovi pronese měsíc: „Cestu k domovu znáš, máš ji ve svém srdci. Stačí najít tu správnou strunu a ona tě dovede před ty pravé dveře.“ (Skala, 2003, s. 52).

kách, vyprávění probíhá v první osobě a podobně (viz například Čeňková a kol. 2006 nebo Šubrtová 2011). Reisner (2011, s. 133) k významu žánru pohádky v souvislosti s možností uplatnit určité kompoziční postupy uvádí, že „pohádka tematicky i námětově poskytuje široký prostor k aplikování takových postupů a recepce děl s dominantní výtvarnou složkou je v případě nejrůznějších typů současné pohádky velmi snadná a příznivá.“. Ilustrace v autorských pohádkách Martiny Skaly podle Bednářové (2013, s. 101) „převažují nad textem a stávají se neodmyslitelnou součástí vyprávěného příběhu“. Dané příběhy lze rovněž vymezit jako umělecko-naučnou literaturu pro děti, protože se prostřednictvím jednotlivých vyprávění recipienti seznamují s hudebními nástroji, v dalších dílech je jim přiblížen život významných hudebních skladatelů a jejich dílo. Tituly lze charakterizovat rovněž jako bilderbuchy⁵: příběhy obsahují poměrně málo textu, významnou úlohu sehrávají ilustrace, které dokreslují vyprávění a zároveň mohou fungovat odděleně od textu, díky čemuž mohou předčtenáři vnímat příběh na základě propracované, výrazné výtvarné složky publikace. Reissner (2011, s. 140) k bilderbuchu v kontextu tvorby Martiny Skaly dodává, že „rozvíjí typ takřka klasického bilderbuchu. Ve volnosti nakládání s textem a výtvarnou složkou díla navazuje na tradici výrazných a světově ceněných tvůrců Květy Pacovské a Petra Síse, ale i na Josefa Palečka.“

Druhý díl vyprávění o Stradu a Variovi, *Strado a Varius aneb Setkání s Mozartem* (2003), lze taktéž žánrově vymezit jako pohádku (strašidla, putování v čase aj.), ale i jako netradičně pojatý cestopis, respektive průvodce po nejvýznamnějších pražských historických památkách i jiných významových místech České republiky (například letiště Ruzyně⁶), ale i v rovině prezentace některých aspektů spojených s typicky českým prožíváním a vnímáním světa či vlastnostmi

⁵ Dymáčeková (2015, s. neuvedena) uvádí, že „v souvislosti s počátky moderního bilderbuchu u nás (...) bývají nejčastěji skloňována tato čtyři jména – Petr Sís, Pavel Čech, Petr Nikl a Martina Skala.“

⁶ V době vydání publikace neslo letiště ještě tento název.

(hrdinové si v restauraci objednají smažený sýr). V druhém dílu série lze vysledovat postupy charakteristické pro komiks, protože repliky některých postav jsou psány v typických bublinách.⁷ Dané dokládá určitou mnohožánrovost nejen této autorčiny publikace, jež je založena na Skalině tvůrčí kreativitě, a jejíž první znaky lze nalézt již v autorčině prvotině.

Dějová linie se odehrává v Praze. Posunem času vzad hrdinové putují do doby, kdy v Praze působil Mozart⁸. Strado a Varius společně s různými pražskými strašidly (například vodník, bezhlavý Templář nebo harfeník Häusler) vyslechnou koncert, který tento hudební skladatel dirigoval, a poté se prostřednictvím zrcadla vrací zpět do současnosti a míří na koncert Mozartových skladeb. Skladatel je v podobě ducha přítomen i na tomto koncertě odehrávajícím se několik století po jeho smrti.

V tomto díle se podle našeho názoru ve větší míře uplatňují prvky nejenom situační komiky, ale i jazykové. Například výr Papageno se nastěhuje do domu pana Zámýše, do vily Bertramky, poněvadž se domnívá, že má něco společného s myšmi.

4. Strado a Varius ve škole Johanna Sebastiana Bacha

Následující díl série čtenářům i předčtenářům přibližuje život Johana Sebastiana Bacha. Příběh *Strado a Varius ve škole Johanna Sebastiana Bacha* (2004) se zpočátku odehrává opět v Paříži. Agent Strada a Varia Jean-Louis Tarinotti umělce přihlásí do Mezinárodní Bachovy soutěže v německém Lipsku. Podle našeho názoru je tento díl nejpoohádkovějším ze série vyprávění o Stradovi a Variovi. Příběh se odehrává ve školním prostředí, avšak na rozdíl od klasické školy, zde je žactvo složeno z not. Prostřednictvím jejich vzájemné interakce jsou čtenářům explicitně předkládána různá pravidla hudby. Uvedme například výrok:

⁷ Tyto postupy autoři obrazových publikací s oblibou využívají (viz například některá díla Petra Síse nebo Renáty Fučíkové).

⁸ Dne 29. 10. 1787 měla v Nosticově divadle premiéru jeho opera *Don Giovanni*.

Všechny zvuky mohou být hudbou, pokud podlehnou harmonickému řádu (Skala 2004, s. 32).

Určité spojení hudby a života je vyjádřeno ve výpovědi:

Všechny noty mají své místo podle přesného řádu. A tak to chodí i v životě (Skala 2004, s. 38)

Pohádkový žánr je naplněn i zápletkou, v rámci které noty zachrání Varia před pavoukem Ernestim – v souvislosti s tématem publikace prostřednictvím společného chóru, který protrhne Ernestiho pavu- činu. Na konci publikace jsou uvedeny informace o Johanu Sebastianu Bachovi, čímž Skala opět naplňuje multizánrový přesah svých publikací.

5. Strado a Varius a léčka Rudého abbé

Další ze série vyprávění o houslích a hudebníkovi nese název *Strado a Varius a léčka Rudého abbé* (2005). Námětem pro příběh se stal život a tvorba dalšího hudebního skladatele, Antonia Vivaldiho, o němž jsou na začátku knihy uvedeny základní informace. Děj se odehrává zejména na oslavě opice Faustiny. Varius měl na jejich narozeninách hrát Vivaldiho skladbu *Čtvero ročních období*. Koncert se však nelíbí houslím Antonia Vivaldiho (Rudého abbé), a proto muzikanty unesou. Při návratu Strada a Varia zpět na oslavu jim pomáhají roční období. Lze konstatovat, že tento příběh má nejdobrodružnější charakter, přesto převažují znaky pohádky. Reissner k dané- mu příběhu podotýká, že v této „knize jako celku poprvé z celé série převládá mentorství a chybí humor [, přičemž ji] kvalitativně pozvedává zejména její výtvarná stránka” (Reissner 2011, s. 142).

6. Medvídek Kuma: nevšední putování na severní pól

Příběh medvídky Kuma byl poprvé vydán v roce 2009. Žánrově jej lze vymezit jako autorskou pohádku, cestopis či prózu s přírodní tematikou. Zastáváme názor, že v této publikaci Martina Skala nejexplicitněji vyjádřila své přesvědčení o potřebě chránit přírodu. Medvídek

Kuma se vydává na cestu do Arktidy za svým otcem, led- ním medvědem. Cestou se seznamuje s různými zvířaty, z nichž některá pochází právě z této oblasti světa. Každý tvor v rámci svého příběhu předstírá čtenáři své zkušenosti s tím, jak globální oteplování ovlivňuje jeho přirozené životní prostředí. Někteří živočichové pomáhají cestujícím, například bobří pomohou medvědovi uvězněnému na stromě slézt dolů. Zajímavou složkou kompozice je intertextualita. Například při letní škole vlků, kde jsou seznamováni s aspekty související s Červenou karkulkou, ohroží skupina vlač lišku Fleur de Nuit, která je poslední svého druhu na světě a která se společně s Kumou vydala na severní pól. Po prozření, že se nejedná o vytoženou Karkulku, ale o jiného tvora, který ji svými módními doplňky připomíná, je vedoucí vlk smutný ze skutečnosti, že nenaplní očekávání rodičů vlač.

Globální oteplování autorka metaforicky vtělila do monstra El Niña. Jsme přesvědčeni, že určitá konkretizace jevů vedoucích k oteplování planety do specifického tvora může vést k větší míře interiorizace varování, která Skala prostřednictvím putování medvídky Kuma čtenářům předstírá.

Každý jeho krok zvedal písečné bouře. Jednou, když se zase Niño nacpalo kamením, rozpáleným sluncem, udělalo se mu špatně. Lehlo si na zem a upadlo do hlubokého spánku, a zatímco spalo, uběhla staletí, tisíciletí a miliony let. Planeta se změnila a obludu pokryl ledovec, ve kterém spí dodnes. Jenže na Zemi je teď stále tepleji a ledovce začaly tát. Až roztaje poslední, ten, kde El Niño spí, obluda se probudí a způsobí strašnou katastrofu (Skala 2009, s. 14).

Součástí publikace je závěrečná dvoustrana, na níž je uvedeno *Desatero pro planetu*. Jedná se o určité shrnutí, jak bychom se měli chovat, abychom El Niño neprobudili. Mezi zásadami se nalézají například poučka „třídít odpadky, šetřit papírem, šetřit tepelnou energii, šetřit vodu či používat méně umělých obalů“ (Skala 2009, s. 94–95).

7. Strado a Varius: Sonáta pro vajíčko

V roce 2010 vyšla publikace s názvem *Strado a Varius: Sonáta pro vajíčko*. Jedná o spojení první a druhé publikace z této série. V úvodu

knihy jsou informace o Stradivarim, které nejsou součástí ani jedné z původních verzí příběhu. Samotný příběh o zrození Strada je stejný jako původní vydání, liší se pouze několika formálními úpravami. Jednak v oblasti změny rodu Strada: v publikaci z roku 2003⁹ je uvedeno „tak to abych zase šel“ (Skala, 2003, s. 34), v upraveném vydání je uvedeno „tak to abych zase šlo!“ (Skala, 2010, s. 34) V některých větách došlo ke změně slovosledu. Například věta:

Tou dobou byl už Varius zoufalý ze zmizení malého přítele a hledal housle po celé Paříži (Skala 2003, s. 46)

byla změněna na:

Tou dobou byl už Varius ze zmizení malého přítele zoufalý a po celé Paříži housle hledal (Skala 2010, s. 46).

Někdy došlo ke změně celého výroku:

Nápěv se nesl nad střechami, kolébal se nočními ulicemi, pronikal škvírami oken do příbytků, tichý jako mír a vonící po fialkách (Skala 2003, s. 52).

V upraveném vydání je uvedeno:

Nápěv se nesl nad střechami, kolébal se nočními ulicemi, pronikal škvírami oken do příbytků a snů spících Pařížanů (Skala 2010, s. 52).

V některých případech došlo pouze ke změně slova:

Ty mně taky, mňoukly housle a přitulily se ke svému velkému příteli¹⁰ (Skala 2003, s. 56),

v novějším vydání je uvedeno:

Ty mně taky, špitly housle a přitulily se ke svému velkému příteli (Skala 2010, s. 56).

První díl je propojen s druhým intermezem, které má charakter komiksu. V krátkém příběhu je přiblíženo setkání Varia, jeho houslí a agenta Tarninottiho a počátek jejich spolupráce.

⁹ Od tohoto dílu jsou housle označovány v neutru, v prvním díle vyprávění byly rodu mužského.

¹⁰ V publikaci není vyznačena přímá řeč.

Na začátku druhé části publikace z roku 2010 jsou uvedeny zásadní informace o Wolfgangu Amadeovi Mozartovi, které v původním vydání chyběly. Úpravy, které byly do novějšího vydání zapracovány, jsou opět formálního charakteru. V původní verzi je například věta:

Wolfgang Amadeus Mozart hlásal nápis vytesaný do mramorového podstavce (Skala 2003, s. 16),

v novějším vydání je doplněna pomlčkou:

Wolfgang Amadeus Mozart – hlásal nápis vytesaný do mramorového podstavce (Skala 2010, s. 78).

Výrova promluva v původní verzi zní:

Prahu neznáte, bez průvodce nikam nemůžete. A já ji naopak znám jako své drápy. Jdu s vámi, dodal výr (Skala 2003, s. 27).

V upravené podobě:

Prahu neznáte, bez průvodce nikam nemůžete. Já ji znám jako své drápy. Jdu s vámi (Skala 2010, s. 89).

Případně došlo k úpravě interpunkčních znamének:

To je lístek. Na koncert na dnešní večer! volal Varius. (Skala 2003, s. 28).

V nové podobě:

To je lístek. Na koncert. Na dnešní večer. volal Varius (Skala 2010, s. 90).

V některých případech došlo k nahrazení či vynechání slov:

Tak pojd', podal Varius ruku housličkám, které mlčky ťapkaly vedle (Skala 2003, s. 35).

Tak pojd', podal Varius ruku housličkám, které mlčky ťapkaly vedle něj (Skala 2010, s. 97).

Součástí nového vydání je i závěrečná dvoustránková ilustrace, která není součástí ani jedné z předchozích verzí příběhu.

Považujeme za důležité podotknout, že ačkoliv došlo ve vydání, které spojuje první dva příběhy o Stradu a Variovi, k určitým formálním úpravám, nedošlo ke změně jejich vyznění.

8. My name is Čičák

V roce 2019 vyšel komiks *My name is Čičák*. Jak je již z názvu patrné, jedná se o knihu, kterou lze vnímat jako učebnici anglického jazyka. Hlavním hrdinou je kocour Košátko, vědec, který se vydává do Anglie. Příběh je prodehnut anglickými výrazy, které jsou v rámci dialogů přeloženy do češtiny. Některé výroky nejsou přetlumočeny v rámci konkrétních dialogů, ale překlad je uveden na konci publikace. Například:

Watch out! A new peculiar family has moved to our village! They cook horrible, smelly food, speak gibberish and take their orders from a big, fat ginger cat! (Skala 2019, s. 12).

Daný postup autorka aplikuje až na výjimky od poloviny příběhu, jehož součástí je přiblížení anglických reálií a symbolů (čtenáři se seznámí s královnou, s českými turisty navštíví Buckinghamský palác, projdou se okolo Temže nebo se zastaví u Big Benu). Rovněž jsou zařazeny postřehy z každodenního života v Anglii, například je představeno složení typické anglické snídaně. V publikaci se setkáme s Petrem Čechem, brankářem, který několik sezón hrál za anglické fotbalové kluby, nebo s taxikářem Bychem, který od českých turistů pochytil pouze slovo, podle něhož jej kolegové nazývají.

9. Cesta praštné slepice za štěstím

Zatím poslední publikací Martiny Skaly určenou dětem je *Cesta praštné slepice za štěstím* (2020). V této publikaci se spojují tři žánry, a to pohádka, cestopis a komiks. Uvedená kniha se svým způsobem z již představených vymyká, poněvadž v úvodu vyprávěčka, slepice Ximena, čtenáře uvede do děje:

Budu vám vyprávět, jak jsem se svými kamarády přešla Pyreneje (Skala 2020, s. neuvedena).

Slepice Ximena se rozhodne pro cestu ze Španělska do Francie poté, co ji zaujme kohout vyobrazený na plakátu francouzského fotbalového

týmu. Při cestě, na které ji provází někteří přátelé z farmy, kde žije, se musí vypořádat se záłudnostmi hříba Mlčocha. Příběh je diferencován podle nocí, což činí tuto publikaci v kontextu tvorby Martiny Skaly výjimečnou. Při putování skupina potkává různá zvířata, která v Pyrenejích žijí. Autorka tak do textu integrovala i funkci informativní, kdy jsou čtenáři seznamováni s typickou pyrenejskou zvířetnou. Desátou noc skupina dorazí do Francie, ale kohouta, za kterého by se mohla Ximena provdat, nenajdou, a vrací se zpět domů. Při cestě do Španělska narazí na ducha hor, Pirineaua, se kterým si dělají selfie fotografií. Po návratu na rodnou farmu Ximena zjistí, že se během její nepřítomnosti přistěhoval nový kohout a koná se svatba. Součástí publikace je mapa Katalánska, které skupina při své cestě do Francie projde, na mapě je vyznačena trasa putování tam i zpátky, na vybraných místech jsou vyznačeny příhody, které se jim na nich přihodily. Hlavní (nosná) myšlenka, kterou autorka prostřednictvím tohoto narativu dětským čtenářům předává spatřujeme v překonávání sebe sama či ve varování proti xenofobii.

10. Ilustrace Martiny Skaly

Ilustrace Martiny Skaly jsou blízké dětskému vnímání světa, jsou veselé, barevné, do jisté míry nadsazené, ale svou detailností dokážou vyprávět příběh samostatně, bez textového doprovodu. Kromě vytvoření obrazové složky svých knih je autorkou ilustrací jiných děl. Lze zmínit například publikaci Magdaleny Wagnerové¹¹ *Žabina & spol.* (2005) nebo pohádky *Jablečňák: 366 příběhů na dobrou noc* (2003). Spolupráce s Magdalenou Wagnerovou pokračovala i v pohádkovém vyprávění o slimáku *Hlupýšovi* (2009). Skala ilustrovala rovněž překlad *Zlodějčeka Bubly* (2010) od Astrid Lindgrenové nebo publikace Pavly Skálové s názvem *Malostranská psí zima* (2007;

¹¹ O intencionální tvorbě více v monografii *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990–2010* (Šubrtová, 2011) v kapitole *Pohádkové travestie jako žánrová inovace v současné pohádce* (Nad texty Magdaleny Wagnerové).

2017; viz například Reissner 2007) a *Malostranské psi jaro* (2009). Skala je autorkou obrazového doprovodu k přepravě Mozartovy *Kouzelné flétny* (2006)¹². Tato publikace je doplněna CD, na kterém je Mozartova opera k dispozici. Kniha je zajímavá rovněž integrací předmluvy, jejímž fiktivním autorem je Schilhaneder, autor libreta *Kouzelné flétny*. Mladí čtenáři tedy mohou číst přepravě libretto nebo si publikaci listovat, a přitom poslouchat hudební ztvárnění dané opery. Skala ilustrovala i neintencionální dokumentárně laděné *Obrázky z Paříže* (2005) Jana Šmída (viz například Rezková, 2006). K této oblasti tvorby Martiny se nebudeme podrobněji vyjadřovat, a to z důvodu omezeného rozsahu příspěvku. Reflexi jejích ilustrací v knihách jiných spisovatelů vnímáme jako podnět pro odborníky, v jejichž odborném zájmu se nalézá výtvarné umění.

11. Závěr

V příspěvku jsme přiblížili literární a výtvarnou tvorbu Martiny Skaly, autorky, která se přes své působení u filmu uchýlila především k intencionální literární tvorbě. Její díla jsou typická koherentním spojením výtvarné složky a textu, přičemž narativní linii mohou na základě ilustrací porozumět i nečtenáři. Stěžejním žánrem, do kterého lze tvorbu Martiny Skaly zařadit, je pohádka. Analyzovaná díla obsahují mnohé aspekty spadající do tzv. konceptu pohádkovosti. Nedílnou součástí uvedených děl je funkce formativní: čtenáři i nečtenáři jsou vedeni ke vzájemné spolupráci, k respektu vůči druhým, k ocenění druhých nebo k respektování kulturních a jiných odlišností. Typickým znakem všech zmíněných děl Martiny Skaly je žánrová synkretičnost (s převažujícími znaky autorské pohádky).

Stěžejní místo v autorské tvorbě Martiny Skaly zaujímá série vyprávění o Stradu a Variovi. Prostřednictvím třech vyprávění jsou čtenářům představeny významní hudební skladatelé a jejich vybraná díla. Integrální složkou nejenom těchto děl jsou ilustrace, které mimo

¹² Autorkou přepravěného textu je Ivona Březinová.

jiné vykreslují atmosféru příběhu, poukazují na důležité momenty v naraci a rozvíjí fantazii čtenářů, ale i recipientů, kteří prozatím dovednost čtení neovládají.

Zastáváme názor, že se publikace *Medvídek Kuma: nevšední putování na severní pól* z intencionální autorské tvorby Martiny Skaly vymyká, a to zejména explicitní formativní funkcí, která tvoří hlavní poslání narativu, přičemž popis dobrodružné cesty Kuma za svým otcem je jakousi materií, která poskytla narativní prostor pro environmentální apel na mladé čtenáře, který ústí v *Desatero pro planetu*, které je uvedeno na konci publikace.

Ačkoliv je Martina Skala autorkou několika knih, nebyla její intencionální díla v rámci českého kontextu až na jednu výjimku významněji reflektována. Domníváme se, že potenciál analyzovaných děl je značný, a to v rámci aspektů souvisejících s upevňováním dovednosti čtení u začínajících čtenářů, ale i v rovině budování vztahu ke knize u nečtenářů.

Příspěvkem, jehož cílem bylo upozornit na tvorbu Martiny Skaly, se pokoušíme ukotvit její intencionální díla do kontextu české literatury pro děti a mládež, a tím podnítit další diskusi o tvorbě této talentované spisovatelky a ilustrátorky. Upozorňujeme, že nebylo naším cílem do větší míry analyzovaná díla interpretovat, ale vytvořit první impuls pro hlubší bádání v okruhu intencionální tvorby této české spisovatelky. Další výzkum v oblasti Skaliny literatury pro děti a mládež lze tudíž vést v rovině prohloubenějšího zasazení její výtvarné i literární tvorby do kánonu české intencionální literatury.

Literatura

- Bednářová J. 2013. *Symbolika barev autorů-ilustrátorů v knihách pro děti*. In *Současnost literatury pro děti a mládež* (s. 95-103). Liberec: Bor.
- Čeňková J. a kol. 2006. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál.
- Dymáčková L. 2015. *BILDERBUCH – obrázková kniha nejen pro děti*. „Impulsy“, č. 11, s. neuvedena.
- Lindgrenová A. 2010. *Zlodějíček Bubla*. Praha: Albatros.

- Reissner M. 2011. *Vyprávím pohádku obrazem K obrázkovým knížkám Pavla Čecha a Martiny Skaly*. In *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990–2010*. Brno: Masarykova univerzita, s. 133–144.
- Rezková J. 2006. *Šmíd Jan, Obrázky z Paříže*. *Knihovnice.cz* [dostup: 13.01.2006].
- Skala M. 2020. *Cesta praštné slepice za štěstím*. Praha: Euromedia Group.
- Skala M. 2009. *Medvidek Kuma: nevšední putování na severní pól*. Praha: Mladá fronta.
- Skala M. 2019. *My name is Čičák*. Praha: Albatros.
- Skala M. 2002. *Strado & Varius*. Praha: Brio.
- Skala M. 2005. *Strado & Varius a léčka Rudého abbé*. Praha: Brio.
- Skala M. 2003. *Strado & Varius aneb Setkání s Mozartem*. Praha: Brio.
- Skala M. 2010. *Strado & Varius. Sonáta pro vajíčko*. Praha: Mladá fronta.
- Skala M. 2004. *Strado & Varius ve škole Johanna Sebastiana Bacha*. Praha: Brio.
- Skala M., Březinová I. 2006. *Kouzelná flétna*. Praha: Bon Art Production.
- Skálová P. 2007. *Malostranská psí zima*. Praha: Albatros.
- Skálová P. 2009. *Malostranské psí jaro*. Praha: Knižní klub.
- Skálová P. 2017. *Malostranská psí zima*. Praha: Albatros.
- Šmíd J. 2005. *Obrázky z Paříže*. Praha: Gutenberg.
- Šubrťová M. a kol. 2011. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990–2010*. Brno: Masarykova univerzita.
- Wagnerová M. 2005. *Žabina & spol.* Praha: Brio.
- Wagnerová M. 2009. *Hlupýš*. Praha: Mladá fronta.
- Wagnerová M. (ed.). 2003. *Jablečňák: 366 příběhů na dobrou noc*. Praha: Brio.